

Sosiaali- ja terveysvaliokunnalle (Kuuleminen 10.1.2023)

Asia: HE 269/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sosiaali- ja terveysalan yhdistysten ja säätiöiden rahoituksesta

Ensi- ja turvakotien liitto ry kiittää lausuntopyynnöstä. Kokonaisuutena pidämme hallituksen esitystä pääosin kannatettavana ja myönteisenä. ETKL:n näkemyksen mukaan on erittäin tärkeää, että sosiaali- ja terveysalan järjestöjen ja säätiöiden rahoituksesta säädetään muuttuvassa tilanteessa lain tasoisesti.

ETKL:n näkemyksen mukaan sosiaali- ja terveysministeriön ratkaisu, jolla lain tasoinen sääntely pidettäisiin yksinkertaisena ja lain perusteella säädettävät asetukset pitkälti nykymuotoisina, on oikea ja vastaa valtiosihteeri Henrik Haapajärven johdolla toimineen valtiosihteerityöryhmän yhteisymmärrysmuistion tavoitteita.

ETKL pitää puutteena sitä, että lakiesityksessä ei puututa järjestöjen varainhankintaan ja sen kehittämiseen. ETKL pitää tärkeänä, että järjestöjen mahdollisuuksia oman toiminnan tuottojen tekemiseen sekä varainhankintaan lisätään ja siten, ettei se automaattisesti vähennä järjestön saamaa avustusta. ETKL ehdottaa, että asia otetaan jatkovalmisteluun tärkeänä asiana järjestöjen kannalta.

Järjestöjen rahoituksessa tulevaisuudessa painopisteen tulee ETKL:n näkemyksen mukaan olla ennen kaikkea perustoiminnan rahoituksessa, yleisavustettavassa toiminnassa. Yksittäisen järjestön kannalta useat erilliset kohdennetut avustukset, jotka ovat käytännössä pysyviä rahoituksia, turhaan kangistavat, luovat esteitä joustavalle toiminnalle ja niillä on riski synnyttää rahoitusrakenteen takia turhaa lohkoutumista järjestön toiminnan sisälle.

Seuraavassa pykäläkohtaiset huomiomme hallituksen esitykseen:

2 § (Valtionavustuksen saaja)

Ensi- ja turvakotien liitto (ETKL) tukee esitystä. Lain tulee ensisijaisesti turvata sosiaali- ja terveysjärjestöjen taloudelliset toimintaedellytykset niiden autonomiaa kunnioittavalla tavalla ja nykyisen käytännön mukaisesti rahoitus tulee kohdistaa terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseen yleishyödyllisille yhdistyksille ja säätiöille. Sosiaali- ja terveysjärjestöille on välttämätöntä, että niiden toiminnan jatkuvuus turvataan ja rahoitus sekä sen taso ovat ennakoitavia. Tämä lähtökohta näkyy myönteisellä tavalla lakiesityksen perusteluissa.

3 § (Avustettava toiminta)

ETKL pitää erittäin tärkeänä sitä, että esityksessä todetaan, että valtionavustusta voidaan myöntää laajasti sosiaalisen hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen. Erityisen myönteisenä ETKL pitää sitä, että esityksessä on aikaisempaa sääntelyä selkeämmin nostettu esiin se, että avustettavan toiminnan tulee osaltaan tukea ihmisten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa sekä

perusoikeuksien toteutumisesta. Tämän tulisi ETKL:n näkemyksen mukaan heijastua käytännössä jatkossa myös ns. julkisen rajapintatoimintaan liittyvissä avustusratkaisuissa siten, että ratkaisuilla tuetaan eikä vaikeuteta sosiaali- ja terveysjärjestöjen ja hyvinvointialueiden kumppanuutta ja osaamisen yhdistämistä ihmisten sosiaalisen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä sekä haavoittavassa asemassa eri syistä olevien ihmisten perusoikeuksien toteutumisen varmistamisessa. Erityisen tärkeää toiminnan jatkuvuus ja kumppanuuksien mahdollistaminen on alueilla, joissa järjestön tuoma erityisosaaminen sisältää vahvasti vertaistuellisia elementtejä.

ETKL pitää erittäin tärkeänä, että rahoituksen kokonaistasossa otetaan huomioon yleinen kustannustason kehitys. Rahoituksen riittävän kokonaistason turvaaminen on tärkeää kansalaisyhteiskunnan häiriöttömän toiminnan ja sen asettamien toiminnan tavoitteiden toteutumisen kannalta.

Rahoituksen tasosta on lähivuosille olemassa parlamentaarinen yhteisymmärrys ja se on erittäin tärkeää järjestöjen näkökulmasta. Vuoteen 2026 ulottuvan siirtymäkauden jälkeen uudistuksessa on kuitenkin järjestöjen kannalta paljon epävarmuutta tuottavia asioita, koska jatkossa käytännössä rahoituksen lopullisesta vuosittaisesta tasosta ja kolmen ministeriön keskinäisistä osuuksista päätettäisiin valtion talousarvion ja kehysmenettelyn yhteydessä.

Valtiosihteeri Haapajärven työryhmän yhteisymmärrysmuistioon sisältyvä parlamentaarinen neuvottelukunta eduskuntakaudeksi kerrallaan on ETKL:n näkemyksen mukaan erittäin tärkeä rakenne seuraamaan ja turvaamaan avustustoiminnan jatkuvuutta ja toiminnan kehittämistä. Neuvottelukunnan asettamisesta tulee säätää erikseen, määritellä neuvottelukunnan kokoonpanosta ja turvata siinä riittävä järjestöedustus.

4 § (Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus)

ETKL pitää hyvänä ja tärkeänä, että STEAn asemasta ja toimivallasta säädetään lain tasolla ja että lakiesitys sisältää tähän tarvittavat säännökset ja sitä voidaan täydentää asetustasolla.

Valtiosihteeri Haapajärven työryhmän yhteisymmärrysmuistion mukaan STM:n pääluokakehykseen tehdään STEA:n rahoitusta vastaava korotus teknisenä muutoksena. Tämä on erittäin tärkeä linjaus, josta tulee pitää kiinni. Avustusvaroja ei tule missään tilanteessa käyttää valmisteluhallinnon kustantamiseen.

Avustusvalmisteluun, seurantaan ja raportointiin liittyvän hallinnollisen taakan keventäminen on tärkeää valtionapuviranomaisen ja järjestöjen toiminnan tehostamiseksi. Jatkossa tulee myös parantaa hallinnollisen taakan osalta eri järjestösektoreiden yhdenvertaista kohtelua.

5 § (Valtionapuviranomainen)

Järjestöautonomian näkökulmasta on tärkeää, että STEA avustuskeskus toimii nykyiseen tapaan itsenäisenä valtionapuviranomaisena. STEA:n asiantuntemusta voidaan hyödyntää myös ministeriön muuhun valtionavustustoimintaan liittyvässä järjestöjen avustamisessa.

ETKL pitää tärkeänä, että jatkotyössä selvitetään mahdollisuudet hallinnonalojen yhteisen avustuskeskuksen perustamiseen. Yhteinen avustuskeskus voisi antaa mahdollisuuden tehostaa avustustoimintaa, yhdenmukaistaa käytäntöjä ja myös vahvistaa järjestöautonomiamia, kun avustusvalmistelu olisi kauempana sektoriministeriöiden poliittisesta ohjauksesta.

6 § (Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustusasioden neuvottelukunta)

Nykyiseen arpajaislakiin sisältyvä säännös sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustusasioden neuvottelukunnasta ja sen arviointi- ja avustusjaostosta on siirretty lakiehdotukseen. ETKL pitää

tärkeänä sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustusasioiden neuvottelukunnan vahvistamista hallinnonalan järjestöjen osallisuusrakenteena.

Järjestöjen autonomian turvaamisen kannalta on välttämätöntä, että järjestöjen valtionavustusten strategiset tavoitteet ja rahoituksen painopisteet asetetaan yhdessä järjestöjen kanssa laissa määritellyssä osallisuusrakenteessa. On tärkeää, että määritellyllä osallisuusrakenteella on lakiin perustuva rooli seurata ja arvioida sitä, miten yhdessä asetetut strategiset tavoitteet ja rahoituksen painopisteet toteutuvat valtionavustusten valmistelussa sekä sitä, miten valtionapuviranomaisen käytännöt tukevat järjestöautonomiamia. Järjestöillä itsellään tulee olla oikeus ja mahdollisuus mahdollisimman laajasti päättää niistä konkreettisista toimista ja keinoista, joilla ne pyrkivät tavoitteisiinsa avustetussa toiminnassa.

Kun osallisuusrakenne ja sen toimintaan osallistuvat henkilöt eivät osallistu valtionavustuksia koskevaan varsinaiseen päätöksentekoon, jäsenten esteellisyys ei muodostu ongelmaksi. Oleellisempaa on järjestöjen aito osallisuus edellä todetuissa asioissa.

ETKL kannattaa nykyisen lain ja säännösluonnoksen mukaista avustusasioiden neuvottelukuntaa, mutta ei valmistelun aikaisemmassa vaiheessa antamansa lausunnon mukaisesti näe arviointi- ja avustusjaoston roolin tärkeyttä esityksessä kuvatulla tavalla. Erillinen jaosto turhaan kaventaa ETKL:n näkemyksen mukaan neuvottelukunnan roolia ja asemaa osallisuusrakenteena eikä tuo merkittävää lisäarvoa.

7 § (Valtionavustuksen määrä)

ETKL:n näkemyksen mukaan lain tasolla on välttämätöntä säätää nykyisen arpajaislakia vastaavasti siitä, että avustus saa kattaa avustuksen kohteena olevasta toiminnasta tai hankkeesta koituvien kustannusten täyden määrän, kuten ehdotuksessa esitetään. Tämä on erittäin tärkeää siksi, että sosiaali- ja terveysjärjestöjen toiminta kohdistuu ja niiden toiminnan piirissä ovat pääsääntöisesti eri syistä haavoittavassa ja vaikeassa elämäntilanteessa olevat ihmiset.

Samassa pykäläluonnoksessa ehdotetaan lisäksi säädettäväksi, että valtioneuvoston asetuksella säädetään tarkemmin avustuksen määrästä.

ETKL pitää tärkeänä, että järjestöjen varallisuusharkinnan kriteerit asetetaan riittävän korkeiksi tukemaan autonomiaa ja mahdollistamaan myös sitä, että järjestöillä on mahdollisuus rakentaa omalla varainhankinnalla puskureita varautumisena toiminta- ja rahoitusympäristön muutoksiin.

Helsingissä 9.1.2023

Riitta Särkelä
Ensi- ja turvakotien liitto ry
YTT, pääsihteeri